

V MAKSESÜSTEEMID

Pankadevaheliste maksete arveldussüsteem

Eestis kasutatavate arveldussüsteemide areng

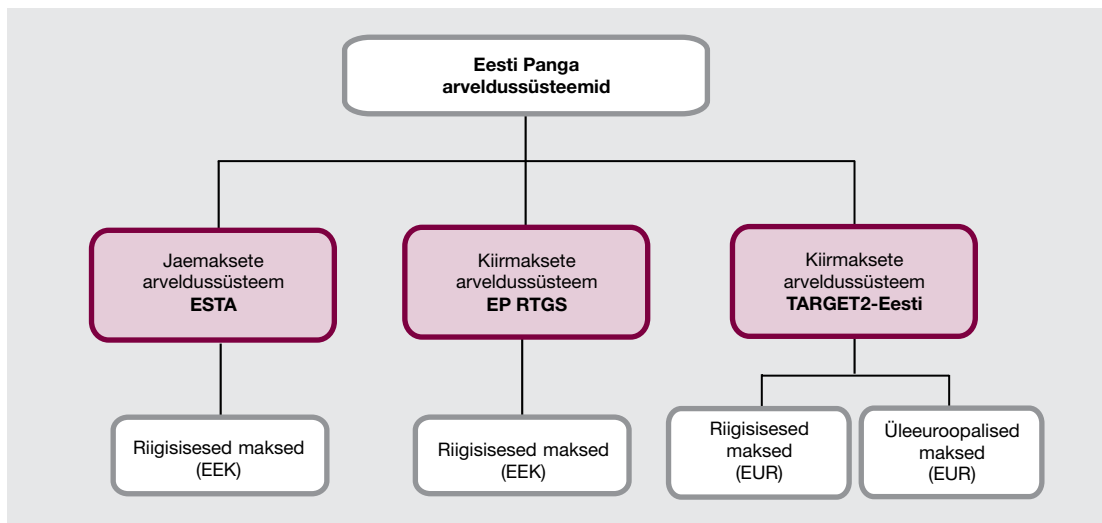
19. mail alustas tööd uus üleeuroopaline arveldussüsteem **TARGET2-Eesti**, mis võimaldab süsteemiga liitunud pankade klientidel teha kiireid ja turvalisi euromakseid Euroopa Liidus. TARGET2, mille osa TARGET2-Eesti on, on TARGETi¹ edasiarendus.

Kui TARGET koosnes eurosüsteemi keskpankade reaalaajalistest brutoarveldussüsteemidest (RTGS) ning neid siduvast võrgustikust, siis TARGET2 on ühisplatvormil töötav arveldussüsteem, mis pakub ühtlustatud teenust keskse IT platvormi kaudu. Juriidiliselt ja operatsiooniliselt on säilitatud süsteemi deentraliseeritus. TARGET2-Eesti pakub oma klientidele ehk krediidiasutustele efektiivset, kiiret ja

turvalist infrastruktuuri üleeuroopaliste euromaksete arveldamiseks.

TARGETi vahetumisel TARGET2 vastu on oluline uuendus süsteemis osalevate pankade jaoks kaasaegsed likviidsuse juhtimise võimalused, sealhulgas grupipõhine likviidsuse juhtimine, maksete järjekordade juhtimine ning likviidsuse reserveerimise võimalus. Kuna uue arveldussüsteemiga TARGET2-Eesti liitus enamik Eesti panku², on paljudele siinsetele pangaklientidele TARGET2 näol avatud euros algatatud kiirmakse alternatiivne võimalus. TARGET2 vahendusel arveldatud makse on kiire ja turvaline ning arveldus toimub keskpanga rahas. Lisaks võimaldab TARGET2 kommertspankadel alandada üleeuroopalise eurokiirmakse hindasid.

Seega haldab Eesti Pank 19. maist kahe arveldussüsteemi asemel kolme pankadevahelist arveldussüsteemi (vt joonis 1): riigisiseste Eesti krooni

Joonis 1. Eesti Panga hallatavad maksesüsteemid

¹ Üleeuroopaline reaalaajaline arveldussüsteem eurotehingute arveldamiseks (*Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer system*). Eesti Pank osaleb euroala arveldussüsteemis TARGET alates 20. novembrist 2006, mil Eesti Panga reaalaajaline kiirmaksete arveldussüsteem (EP RTGS) liideti üleeuroopalise kiirmaksete süsteemiga TARGET.

² Uue arveldussüsteemi on tänasest lisaks Eesti Pangale kasutusele võtnud Hansapank, SEB Pank, Sampo Pank, Nordea Pank, Eesti Krediidipank, SBM Pank ja Tallinna Äripank.

maksete arveldamiseks tavamaksete arveldussüsteemi ESTA ja kiirmaksete arveldussüsteemi EP RTGS ning euromaksete arveldamiseks süsteemi TARGET2-Eesti.

2008. aastal on oluline areng toimunud ka **üle-euroopaliste jaemaksete turul**. Euroopa Maksenõukogu (EPC) eestvedamisel on Eesti pangad teinud ettevalmistusi liikumaks Euroopa Liidu ühtse euromaksete piirkonna (SEPA) suunas. SEPA tulevikueesmärk on ühtlustada ja tagada nii riigisiseste kui ka üle Euroopa teostatavate euromaksete lihtsus. See muudab rahaasjade ajamise mugavamaks, tugevdab Euroopa siseturgu ning suurendab konkurentsi ja tõhusust. Alates 28. jaanuarist 2008 pakuvad mitmed Eesti kommerts pangad SEPA standarditele vastavat üle-euroopalist jaemakseteenust.

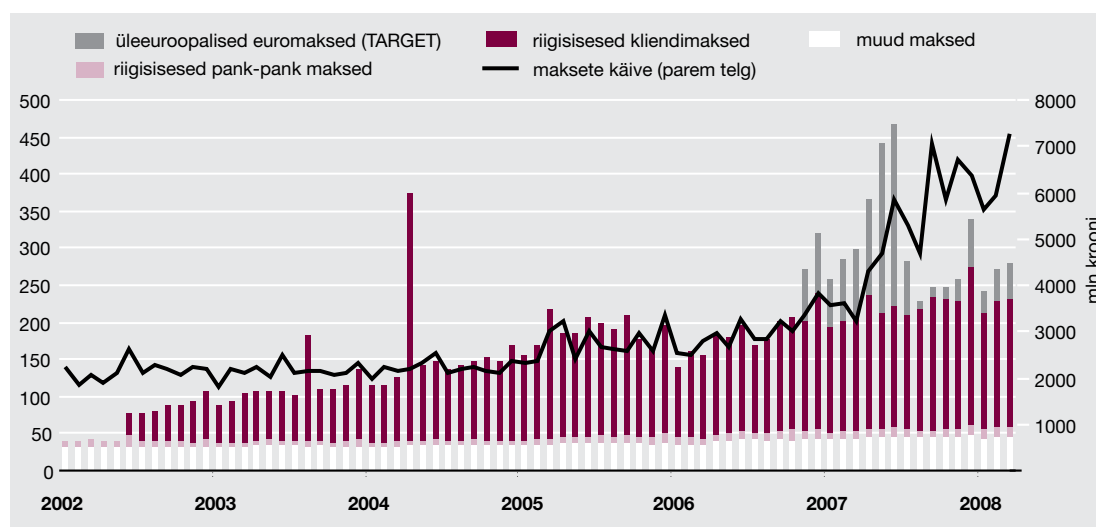
Eesti Panga hallatavate arveldussüsteemide toimimine

Reaalajalises kiirmaksete arveldussüsteemis EP RTGS arveldatud maksete arv ei ole aastaga muutunud – 2008. aasta I kvartali lõpuks tehti aasta jooksul sama palju makseid kui aasta tagasi ehk

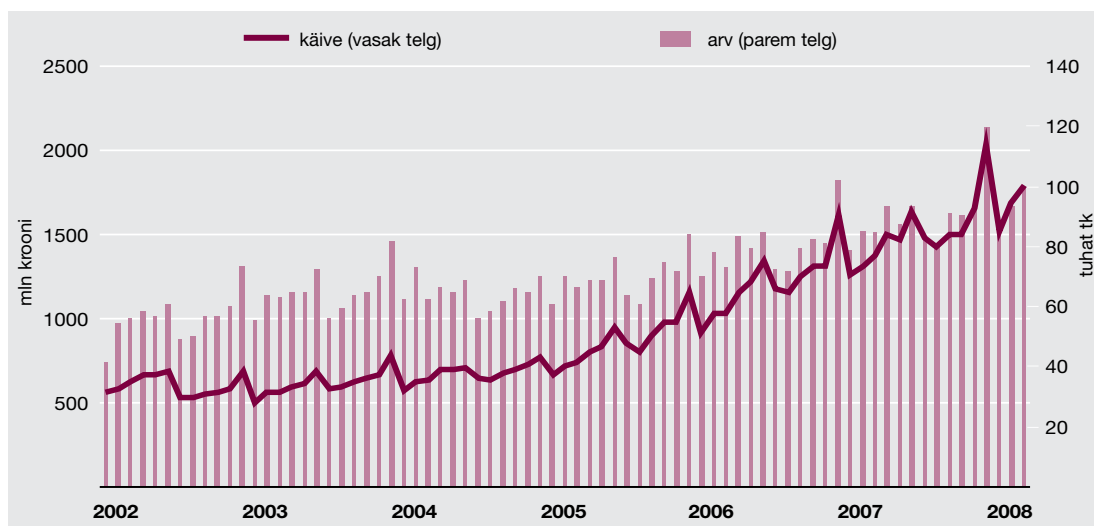
keskmiselt 174 makset päevas (vt joonis 2). Küll aga on muutunud kiirmaksete struktuur. Peamiseks muudatuseks oli üle-euroopaliste TARGETi maksete osakaalu vähenemine 41% võrra. Kui libiseva aasta jooksul 31. märtsini 2007 algatasid Eesti pangakliendid peamiselt Sampo Panga vahendusel keskmiselt 55 eurokiirmakset päevas ja Eesti klientidele laekus iga päev keskmiselt 5 makset, siis aastal hiljem pangakliendid TARGETi makseid ei algatanud ja päevas laekus TARGETi vahendusel 25 kliendimakset. TARGETi maksete vähenemisele vastukaaluks on EP RTGSis kasvanud riigisiseste kliendimaksete arv, moodustades kõikidest RTGSis arveldatud maksetest 65%.

EP RTGS süsteemi vahendusel arveldatud maksete keskmine käive kasvas 85% võrra ja ulatus keskmiselt 6,3 miljardi kroonini päevas. Enim on kasvanud valuuta ostu-müügitehingute ning ESTA tagatistehingute käive, mis moodustavad vastavalt 45% ja 30% kogukäibest.

Tavamaksete arveldussüsteemis ESTA arveldatud maksete arvu kasv on jätkunud samas tempos

Joonis 2. EP RTGSis arveldatud maksete arv päevas ja kuu keskmine päevakäive

Joonis 3. ESTAs arveldatud maksete arv päevas ja kuu keskmine päevakäive

(13%), küündides aasta jooksul keskmiselt 97 000 makseni päevas (vt joonis 3).

ESTA keskmine päevakäive küll kasvas 24% võrra, kuid suhteliselt kõrge võrdlusbaasi tõttu aeglustus tempos. Keskmine päevakäive ulatus 1,7 miljardi kroonini. Tavamaksete arveldussüsteemi vahendusel arveldatavate maksete keskmine suurus kasvas 17 500 kroonini.

Järelevaataja hinnang

Eestis toimivates arveldussüsteemides ei tulnud viimasel poolaastal ette selliseid juhtumeid, mis oleksid ohtu seadnud riigi finantssektori stabiilsuse.

Kuigi Eestis toimivate **eriti oluliste arveldussüsteemide** – EP RTGSi ja ESTA – funktsionaalsus ja põhimõtted on kavandatud selliselt, et erinevate

riskide realiseerumise võimalused on viidud miinimumini, leidsid viimase poole aasta jooksul aset mõningad tõrked (vt joonis 4). EP RTGSis esines seitse tõsist tõrget³, mille tagajärjel oli süsteemi töö katkenud 2 tundi ja 31 minutit. ESTAs oli nimetatud perioodil üks tõsine tõrge, mis põhjustas käideldavuse katkemise 45 minutiks. Finantsstabiilsusele tõrked mõju ei avaldanud.

TARGET2-Eesti järelevaatamine

TARGET2-Eesti järelevaatamisel lähtub Eesti Pank eurosüsteemi TARGET2 järelevaatamise juhise⁴ ja Eesti Panga maksesüsteemide järelevaatamise raamistikust⁵. TARGET2 ja selle osasüsteemide hindamine põhineb Rahvusvahelise Arvelduspanga (BIS) „Süsteemselt oluliste maksesüsteemide põhiprintsiipidel“⁶ ja eurosüsteemi kehtestatud „Süsteemselt oluliste maksesüsteemide suhtes kehtival talitluspidevuse ootustel“⁷.

³ Riskihalduse protseduurireeglite kohaselt loetakse tõrget tõsiseks, kui insidendid on haaratud mitu süsteemiosalist või see toob kaasa talitluspidevuse rakendamise või arveldussüsteemide käideldavuse languse.

⁴ *Guide on the implementation of the Eurosystem's TARGET2 oversight function*, 2006 (ECB).

⁵ Finantsstabiilsuse Ülevaade, november 2003.

⁶ *Core Principles for Systemically Important Payment Systems*, 2001 (CPSS, BIS).

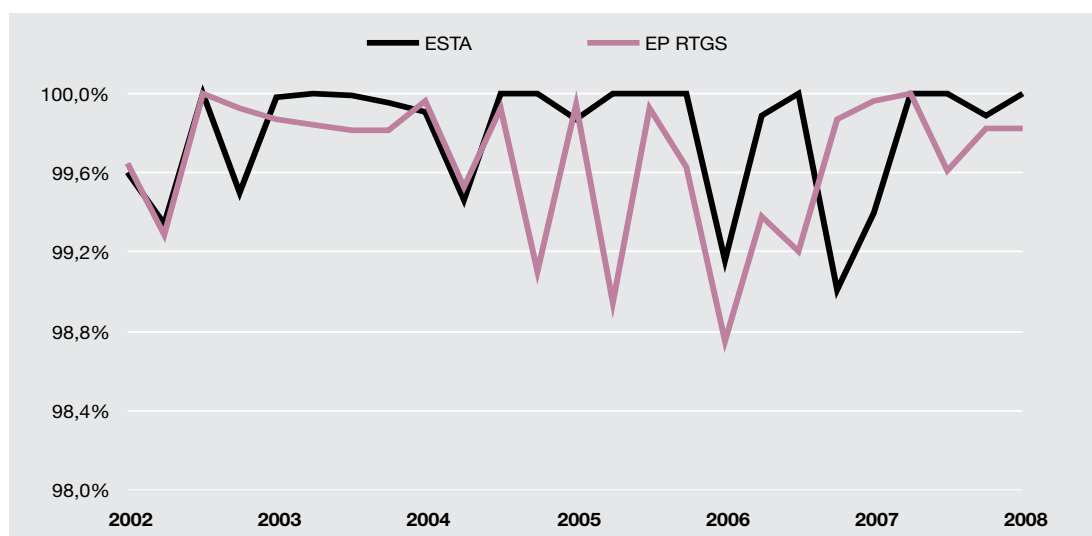
⁷ *Business continuity oversight expectations for systemically important payment systems*, 2006 (ECB).

TARGET2 kui terviku järele vaatamise eest vastutab Euroopa Keskpankade Süsteem, sealhulgas eurosüsteem ja TARGET2-ga ühendatud eurosüsteemi välised keskpangad. TARGET2 ühisplatvormi järele vaatamisel on juhtiv roll Euroopa Keskpangal. Tulevalt TARGET2 osasüsteemide juriidilisest ja operatsioonilisest detsentraliseeritusest on TARGET2-Eesti osasüsteemi järele vaatamise põhivastutus Eesti Pangal.

TARGET2 järele vaatamine toetab selle turvalist ja tõhusat toimimist; järele vaatamise põhieesmärk on minimeerida süsteemset riski. Eesmärgi saavutamiseks hindavad keskpangad TARGET2 ja selle osasüsteemide vastavust rahvusvaheliselt tunnustatud

standarditele (vt eespool) ja esitavad soovitusi ning kehtestavad meetmeid vastavuse saavutamiseks.

Eesti Panga järele vaataja hinnangul vastab TARGET2-Eesti süsteem rahvusvaheliselt, sealhulgas eurosüsteemi tunnustatud põhimõtetele. Süsteemse riski esinemise tõenäosust vähendatakse, teadvustades ja ennetades teisi arveldussüsteemis esineda võivaid riske. TARGET2-Eesti õiguslik raamistik, funktsionaalsed ja tehnilised lahendused ning protseduurid on turvalised ja asjakohased. TARGET2-Eesti õigussuhteid reguleerivad lisaks Eesti Vabariigis kehtivale seadusandlusele TARGET2-Eesti reeglid ja arveldussüsteemides osalejate (Eesti Panga ja arveldussüsteemi liikmete) vahelised liitumislepingud.

Joonis 4. Pankadevaheliste arveldussüsteemide käideldavus